

ВВЕДЕННЯ

З прийняттям Верховною Радою України 04 червня 1991 року Закону України № 1798-XII «Про арбітражні суди» та 06 листопада 1991 року Арбітражного процесуального кодексу України, який був ведений в дію 01 березня 1992 року, була скасована система державних арбітражів з її одночасним перетворенням в арбітражні суди. В Україні починають діяти Вищий арбітражний суд України, арбітражний суд Республіки Крим, арбітражні суди областей, міст Києва і Севастополя, що складають єдину систему арбітражних судів.

Подальше реформування судової влади відбулося 21 червня 2001 року, коли Верховною Радою України були прийняті закони про внесення змін у Закони України «Про судоустрій України», «Про арбітражний суд» та в Арбітражний процесуальний кодекс України. У системі судів загальної юрисдикції утворюються загальні і спеціалізовані суди окремих судових юрисдикцій. З того часу судочинство в господарських відносинах господарським судом.

У зв'язку зі змінами у господарському судоустрої були внесені зміни і до Арбітражного процесуального кодексу України. Зокрема, була змінена його назва на «Господарський процесуальний кодекс України».

Крім Господарського процесуального кодексу України важливе місце в системі господарського процесуального законодавства України займають закони України, Укази Президента України, рішення Конституційного Суду України, міжнародні конвенції, постанови Кабінету Міністрів України, зокрема:

— закони України: № 2709-IV від 23 червня 2005 року «Про міжнародне приватне право»; № 3674-VI від 08 липня 2011 року «Про судовий збір»; № 2346-III від 05 квітня 2001 року «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»; № 2453-VI від 07 липня 2010 року «Про судоустрій і статус суддів»; № 2343-XII від 14 травня 1992 року «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»; № 1197-VII від 10 квітня 2014 року «Про здійснення державних закупівель»; № 192-VIII від 12 лютого 2015 року «Про забезпечення права на справедливий суд»;

— Указ Президента України № 811/2010 від 12 серпня 2010 року «Питання мережі господарських судів України»;

— міжнародні конвенції:

а) Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року (Україна приєдналася до Конвенції згідно Указу Президії Верховної Ради Української РСР № 7978-XI від 23 серпня 1989 року);

б) Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 05 жовтня 1961 року (Україна приєдналася до Конвенції згідно Закону України № 2933-III від 10 січня 2002 року);

— рішення Конституційного Суду України № 12-рп/2013 від 28 листопада 2013 року у справі № 1-17/2013 за конституційним зверненням асоціації «Дім авторів музики в Україні» щодо офіційного тлумачення положень пункту 7 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» у взаємозв'язку з положеннями пункту «г» частини першої статті 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права»;

— постанова Кабінету Міністрів України № 845 від 03 серпня 2011 року «Про затвердження Порядку виконання рішень про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів або боржників».

Окрему категорію складають постанови Пленуму, оглядові та інформаційні листи Вищого господарського суду України, які узагальнюють судову практику та надають роз'яснення щодо правильного застосування господарського процесуального законодавства. До них відносяться, зокрема:

— постанови Пленуму Вищого господарського суду України: № 1 від 16 січня 2013 року «Про затвердження Положення про автоматизовану систему з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство»; № 7 від 21 лютого 2013 року «Про деякі питання практики застосування розділу VI Господарського процесуального кодексу України»; № 10 від 29 травня 2013 року «Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів»; № 11 від 29 травня 2013 року «Про деякі питання визнання правочинів господарських договорів недійсними»; № 12 від 29 травня 2013 року «Про деякі питання практики застосування законодавства про оренду (найм) майна»; № 14 від 17 грудня 2013 року «Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань»; № 15 від 17 грудня 2013 року «Про затвердження Положення про порядок проведення санації до порушення провадження у справі про банкрутство»; № 16 від 17 грудня 2013 року «Про затвердження Положення про порядок офіційного оприлюднення відомостей про справу про банкрутство»; № 4 від 23 березня 2012 року «Про деякі питання практики призначення судової експертизи»; № 5 від 23 березня 2012 року «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у правах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності»; № 6 від 23 березня 2012 року «Про судові рішення»; № 7 від 23 березня 2012 року «Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам»; № 9 від 17 жовтня 2012 року «Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України»; № 11 від 17 жовтня 2012 року «Про деякі питання практики застосування законодавства про державний матеріальний резерв»; № 12 від 17 жовтня 2012 року «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності»; № 6 від 17 травня 2011 року «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин»; № 7 від 17 травня 2011 року «Про деякі питання практики застосування розділу XII Господарського процесуального кодексу України»; № 10 від 24 жовтня 2011 року «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам»; № 11 від 24 жовтня 2011 року «Про деякі питання практики застосування розділу XII-1 Господарського процесуального кодексу України»; № 15 від 26 грудня 2011 року «Про деякі питання практики застосування конкурентного законодавства»; № 16 від 26 грудня 2011 року «Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову»; № 17 від 26 грудня 2011 року «Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами»; № 18 від 26 грудня 2011 року «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції».

— інформаційні листи Вищого господарського суду України: № 01-06/1290/14 від 12 вересня 2014 року «Про Закон України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції»; № 01-06/606/2013 від 28 березня 2013 року «Про Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (у редакції Закону України № 4212-VI від 22 грудня 2011 року); № 01-06/1772/2013 від 09 грудня 2013 року «Про Рішення Конституційного Суду України № 12-рп/2013 від 28 листопада 2013 року зі справи № 1-17/2013 за конституційним зверненням асоціації «Дім авторів музики в Україні» щодо офіційного тлумачення положень пункту 7 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» у взаємозв'язку з положеннями пункту «г» частини першої статті 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права»; № 01-

06/84/2013 від 22 січня 2013 року «Про деякі питання застосування законодавства у сфері містобудівної діяльності»; № 01-06/1260/2012 від 17 вересня 2012 року «Про оформлення платіжних документів на перерахування судового збору»; № 01-06/869/2012 від 05 липня 2012 року «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про судовий збір»; № 01-06/704/2012 від 23 травня 2012 року «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про судовий збір»; № 01-06/97/2012 від 25 січня 2012 року «Про внесення доповнень до Закону України «Про судовий збір»; № 01-06/1481/11 від 26 жовтня 2011 року «Про Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг»; № 01-06/1625/2011 від 21 листопада 2011 року «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про судовий збір».

ПОРУШЕННЯ СПРАВ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДІ

Розділ I (стаття 2) ГПК України

Господарський суд порушує справи за позовними заявами:

— **підприємств та організацій, які звертаються до господарського суду за захистом своїх прав та охоронюваних законом інтересів;**

Підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності, мають право звертатися до господарського суду згідно з встановленою підвідомчістю господарських справ за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених ГПК України заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

У випадках, передбачених законодавчими актами України, до господарського суду мають право також звертатися державні та інші органи, фізичні особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності.

Угода про відмову від права на звернення до господарського суду є недійсною.

У вирішенні питань, пов'язаних з прийняттям позовних заяв господарськими судами, розрізняють поняття підвідомчості і підсудності справ.

Підвідомчість — це визначена законом сукупність повноважень господарських судів щодо розгляду справ, віднесених до їх компетенції (стаття 12 ГПК України).

Підсудність визначається колом справ у спорах, вирішення яких віднесено до підвідомчості певного господарського суду (статті 13, 15, 16 ГПК України).

З огляду на приписи частини третьої статті 22 Закону України № 2453-VI від 07 липня 2010 року «Про судоустрій і статус суддів», згідно з якими місцеві господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають з господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені процесуальним законом до їх підсудності, та на вимоги статей 1, 41, 12 ГПК України господарські суди розглядають справи в порядку позовного провадження, коли склад учасників спору відповідає приписам статті 1 ГПК України, а правовідносини, з яких виник спір, мають господарський характер.

У вирішенні питання про те, чи є правовідносини господарськими, а спір — господарським, слід виходити з визначень, наведених у статті 3 Господарського кодексу України.

Так, господарський спір підвідомчий господарському суду, зокрема, за таких умов:

— участь у спорі суб'єкта господарювання;

— наявність між сторонами, по-перше, господарських відносин, врегульованих Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, іншими актами господарського і цивільного законодавства, і, по-друге, спору про право, що виникає з відповідних відносин;

— наявність у законі норми, що прямо передбачала б вирішення спору господарським судом; — відсутність у законі норми, що прямо передбачала б вирішення такого спору судом іншої юрисдикції.

Господарським судам підвідомчі:

— справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні господарських договорів, у тому числі щодо приватизації майна, та з інших підстав, крім:

спорів про приватизацію державного житлового фонду; спорів, що виникають при погодженні стандартів та технічних умов; спорів про встановлення цін на продукцію (товари), а також тарифів на послуги (виконання робіт), якщо ці ціни і тарифи відповідно до законодавства не можуть бути встановлені за угодою сторін; спорів, що вини-

кають із публічно-правових відносин та віднесені до компетенції Конституційного Суду України та адміністративних судів; інших спорів, вирішення яких відповідно до законів України та міжнародних договорів України віднесено до відання інших органів;

З огляду на приписи частини другої статті 1 та статті 12 ГПК України зазначені справи підвідомчі господарським судам і в тому разі, якщо сторонами в судовому процесі виступають фізичні особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності. Справи, що виникають з корпоративних відносин, — це справи зі спорів між юридичними особами та їх учасниками (засновниками, акціонерами, членами), у тому числі учасниками, які вибули, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, що пов'язані із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи. Предметом відповідних позовів можуть бути вимоги про визнання недійсними: актів органів управління юридичної особи; її установчих документів; правочинів, укладених юридичною особою, якщо позивач обґрунтує свої вимоги порушенням його корпоративних прав або інтересів, тощо. Виняток становлять трудові спори за участю юридичної особи.

— справи про банкрутство;

До компетенції господарських судів віднесено розгляд усіх справ про банкрутство, а також справ у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого порушено справу про банкрутство, за певними винятками (пункт 7 частини першої статті 12 ГПК України). Зазначені справи відповідно до частини другої статті 41 ГПК України розглядаються в порядку провадження, передбаченому ГПК України, з урахуванням особливостей, встановлених Законами України № 2343-ХІІ від 14 травня 1992 року «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та № 2121-ІІІ від 07 грудня 2000 року «Про банки і банківську діяльність».

— справи за заявами органів Антимонопольного комітету України, Рахункової палати з питань, віднесених законодавчими актами до їх компетенції;

— справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, членами), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, пов'язаними із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, крім трудових спорів;

— справи у спорах щодо обліку прав на цінні папери;

— справи у спорах, що виникають із земельних відносин, в яких беруть участь суб'єкти господарської діяльності, за винятком тих, що віднесено до компетенції адміністративних судів;

Відповідно до частини першої статті 1 Закону України № 973-ІV від 19 червня 2003 року «Про фермерське господарство» останнє є формою підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи. Згідно з частиною 4 статті 7 Закону № 973-ІV у разі відмови органів державної влади та органів місцевого самоврядування у наданні земельної ділянки для ведення фермерського господарства питання вирішується судом. Рішення суду про задоволення позову є підставою для відведення земельної ділянки в натурі (на місцевості), видачі документа, що посвідчує право власності, або укладання договору оренди. Статтею 8 Закону № 973-ІV передбачено, що після одержання державного акта на право власності на земельну ділянку або укладання договору оренди земельної ділянки та його державної реєстрації, фермерське господарство підлягає державній реєстрації. Державна реєстрація фермерського господарства проводиться за наявності всіх необхідних документів протягом не більше п'яти робочих днів. Органи державної реєстрації зобов'язані протягом цього терміну внести дані з реєстраційної картки до Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності та видати свідоцтво про державну реєстрацію фермерського господарства. У зв'язку з цим спори, пов'язані з

відмовою у наданні громадянину земельної ділянки для ведення фермерського господарства, та спори щодо розподілу майна фермерського господарства, яке припинило свою діяльність, не підвідомчі господарським судам. Що ж до спорів, пов'язаних з наданням додаткової земельної ділянки фермерському господарству після його створення, а також спорів про припинення діяльності фермерського господарства, то вони відповідно до статей 1 та 12 ГПК України підвідомчі господарським судам.

— справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого порушено справу про банкрутство, у тому числі справи у спорах про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів, пов'язаних із визначенням та сплатою (стягненням) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також справ у спорах про визнання недійсними правочинів (договорів), якщо з відповідним позовом звертається на виконання своїх повноважень контролюючий орган, визначений Податковим кодексом України;

— справи за заявами про затвердження планів санації боржника до порушення справи про банкрутство.

Підвідомчий господарським судам спір може бути передано сторонами на вирішення третейського суду, крім спорів про визнання недійсними актів, а також спорів, що виникають при укладанні, зміні, розірванні та виконанні господарських договорів, пов'язаних із задоволенням державних потреб, спорів, передбачених пунктом 4 частини першої статті 12 ГПК України, та інших спорів, передбачених законом.

За правилами господарського судочинства мають розглядатися справи зі спорів про відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу, в тому числі за позовами спеціально уповноважених державних органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Відповідно до частини першої статті 26 Закону України № 93/96-ВР від 19 березня 1996 року «Про режим іноземного інвестування» спори між іноземними інвесторами і державою з питань державного регулювання іноземних інвестицій та діяльності підприємств з іноземними інвестиціями підлягають розгляду в судах України, якщо інше не визначено міжнародними договорами України. За змістом статей 1 та 12 ГПК України господарським судам підвідомчі справи у відповідних спорах, якщо інше не визначено міжнародними договорами України. Справи в усіх інших спорах, не зазначених у частині першій цієї статті, підлягають розгляду в судах та/або в господарських судах України, або за домовленістю сторін у третейських судах, у тому числі за кордоном (частина друга статті 26 Закону № 93/96-ВР).

Виходячи з приписів частини другої статті 50 Закону України № 3425-ХІІ від 02 вересня 1993 року «Про нотаріат», право на оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні, а також нотаріального акта має особа, прав та інтересів якої стосуються такі дії чи акти. Спори між боржниками і стягувачами, а також спори за позовами інших осіб, прав та інтересів яких стосуються нотаріальні дії чи акт, у тому числі про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню повністю або частково, про повернення стягнутого за виконавчим написом, вирішуються господарським судом за позовами боржників або зазначених осіб до стягувачів, якщо суб'єктний склад сторін відповідного спору відповідає приписам статті 1 ГПК України. При цьому за змістом статей 1,2,18,22,27 ГПК України, статей 1 і 3 Закону № 3425-ХІІ нотаріус не може бути відповідачем у господарському процесі, а залучається до участі в ньому як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору. Водночас слід мати на увазі, що до господарського суду не можуть оскаржуватися дії нотаріуса щодо вчинення виконавчого напису, коли йдеться виключно про порушення нотаріусом правил вчинення відпо-

ЗМІСТ

Введення	3
Порушення справ в господарському суді	6
Досудове врегулювання господарських спорів	18
Підвідомчість справ господарським судам, підсудність справ	22
Відвід судді	25
Представники сторін і третіх осіб в судовому процесі	28
Запобіжні заходи	31
Судові витрати	36
Подання позову	82
Забезпечення позову	103
Перегляд судових рішень в апеляційному порядку	109
Перегляд судових рішень у касаційному порядку	122
Перегляд судових рішень верховним судом України	136
Перегляд рішення, ухвали, постанови господарського суду за нововиявленими обставинами	142
Автоматизована система документообігу суду	146

Примітка: закони, кодекси, міжнародні конвенції, рішення Конституційного Суду України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, постанови Пленуму, оглядові та інформаційні листи Вищого господарського суду України, накази Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України, рішення Ради суддів України, які наведені в даному посібнику, використані з офіційних сайтів Верховної Ради України, Конституційного Суду України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Вищого господарського суду України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України, Ради суддів України.